

Viešojo administravimo studijų krypties aprašas – svarbus aukštojo mokslo dokumentas

Aušra Leskauskaitė

*Studijų kokybės vertinimo centras
A. Goštauto g. 12, LT-01108 Vilnius*

crossref <http://dx.doi.org/10.5755/j01.ppa.12.1.4009>

Viešojo administravimo studijų krypties aprašo atsiradimo kontekstas

2012 m. rugsėjo mėn. Studijų kokybės vertinimo centras pradėjo vykdyti Europos Socialinio fondo lėšomis finansuojamą projektą „Studijas reglamentuojančių aprašų sistemos plėtra (SKAR-2)“. Šio projekto tikslas – iki 2014 m. rugsėjo mėn. parengti 50 studijų kryptių aprašų. Vienas iš jų – Viešojo administravimo studijų krypties aprašas (toliau – Aprašas). Tai turi būti dokumentas, reglamentuojantis specialiuosius reikalavimus viešojo administravimo studijų krypties studijoms, kuriuo vadovausis aukštosios mokyklos, kuriančios ir vykdančios šios studijų krypties studijų programas.

Nuo 1997 m., kai buvo įregistruota pirmoji Lietuvoje viešojo administravimo studijų programa – Kauno technologijos universiteto magistrantūros studijų programa *Viešasis administravimas*, – iki 2007 m. jokių specialiųjų reikalavimų šios studijų krypties studijoms nebuvo. Dėl to susidarė prielaidos studijų programoms atsirasti ir jas vykdyti, kurios iš esmės skyrėsi savo kokybiniais veiksniais. Tai parodė 2004–2006 m. atlikti pirmieji išoriniai viešojo administravimo studijų krypties studijų programų, ypač magistrantūros, vertinimai.

2007 m. buvo patvirtintas Viešojo administravimo studijų krypties aprašo pirmtakas – Viešojo administravimo studijų krypties reglamentas (toliau – Reglamentas)¹. Visa jo apimtimi aukštosios mokyklos vadovavosi iki 2010 m. Atsiradus laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų² bei magistrantūros studijų programų³ bendriesiems reikalavimams (toliau – Bendrieji reikalavimai), Reglamentas taikomas tik tiek, kiek jis neprieštarauja Bendriesiems reikalavimams.

¹ Viešojo administravimo studijų krypties reglamentas, patvirtintas LR švietimo ir mokslo ministro 2007 m. vasario 27 d. įsakymu Nr. ISAK-276 (Žin., 2007, Nr. 28-1044).

² Laipsnį suteikiančių pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašas, patvirtintas LR švietimo ir mokslo ministro 2010 m. balandžio 9 d. įsakymu Nr. V-501 (Žin., 2010, Nr. 44-2139).

³ Magistrantūros studijų programų bendrųjų reikalavimų aprašas, patvirtintas LR švietimo ir mokslo ministro 2010 m. birželio 3 d. įsakymu Nr. V-826 (Žin., 2010, Nr. 67-3375).

Nors kartais ir kritikuojamas dėl „laisvės“ suvaržymo aukštosioms mokykloms kurti naujas studijų programas, Reglamentas viešojo administravimo akademinės bendruomenės buvo priimtas gana palankiai. Tačiau šis dokumentas skirtas tik universitetinėms bakalauro studijų programoms, o magistrantūros studijų programoms ir toliau nėra taikomi jokie specialieji reikalavimai. Tai leidžia sudaryti magistrantūros studijų programas atsižvelgiant į turimų dėstytojų kvalifikaciją, o ne į antrosios pakopos absolventams reikalingas kompetencijas.

Kitas dalykas, dėl kurio Reglamentas neatitiko šiandieninių Europos aukštojo mokslo erdvės diktuojamų tendencijų, – jis skyrė dėmesį studijų dalykams, privalomiems viešojo administravimo kvalifikacijai įgyti, o ne *studijų rezultatams*, kurie nurodo, ką studentas žino, supranta ir yra pajėgus daryti baigęs viešojo administravimo studijų krypties studijas.

Nuo 2003 m., kai studijų rezultatų svarba Bolonijos procese buvo pirmą kartą pabrėžta politiniu lygmeniu, jie tapo viena iš pagrindinių ašių kuriant pagrindinius Europos aukštojo mokslo erdvės (Europos aukštojo mokslo kvalifikacijų sandara (2004)) bei nacionalinius aukštojo mokslo dokumentus (Studijų pakopų aprašas (2011)). Lietuvoje šie procesai, palyginti su kitomis Europos aukštojo mokslo erdvės šalimis, vėlavo. 2009 m. projekto „Studijų pakopų aprašų ir studijų kryčių aprašų sandaros sukūrimas (SKAR)“, kurį pradėjo įgyvendinti Studijų kokybės vertinimo centras, rezultatai padėjo teisinius ir metodinius pagrindus studijų kryčių aprašams atsirasti.

Viešojo administravimo studijų krypties aprašui parengti buvo sudaryta ekspertų grupė iš aukštųjų mokyklų, vykdančių viešojo administravimo studijų krypties studijų programas, atstovų ir socialinio partnerio: grupės vadovė – doc. dr. Rasa Šnapštienė (Kauno technologijos universitetas), doc. dr. Saulius Pivoras (Vytauto Didžiojo universitetas), doc. Vainius Smalskys (Mykolo Romerio universitetas), prof. dr. Vitalis Nakrošis (Vilniaus universitetas), doc. dr. Jaroslav Dvorak (Klaipėdos universitetas), doc. dr. Jurgita Šiugždinienė (Kauno technologijos universitetas, rengiant Aprašą Ministro Pirmininko tarnybos Strateginio valdymo departamento direktorė).

2012 m. spalio mėn. Aprašo rengimo grupė dalyvavo dviejų dienų mokymuose, kurių metu Aprašo rengėjams buvo pristatyta studijų aprašų skirtingoms pakopoms kūrimo metodika, studijų rezultatų samprata, aprašų rengimo praktika Europos aukštojo mokslo erdvėje, vyko praktinės užduotys. 2013 m. vasario mėn. parengtas Aprašo projektas buvo pavišintas. Džiugu, kad akademinės bendruomenės atstovai ir socialiniai partneriai neliko abejingi ir pateikė savo pastabas bei pasiūlymus, kaip tobulinti projektą. Aprašas ateityje turėtų tapti teisės aktu ir pakeisti Viešojo administravimo reglamentą bei Bendruosius studijų programos reikalavimus.

Viešojo administravimo studijų krypties aprašo apžvalga

Vadovaujantis Studijų kryptių aprašų skirtingoms pakopoms kūrimo metodika⁴, Aprašą sudaro šešios dalys: *bendrosios nuostatos; krypties samprata ir aprėptis; studijų rezultatai; dėstymas, studijavimas ir vertinimas; studijų programų rengimo ir vykdymo reikalavimai; pasiektų studijų rezultatų lygmenys*. Apsibrėždami viešojo administravimo objektą, Aprašo rengėjams tiko samprata, kurią siūlo Europos asociacija viešojo administravimo akreditacijai (*angl. European Association for Public Administration Accreditation, sutr. EAPAA*). Remiantis EAPPA pozicija, viešasis administravimas plačiausia prasme apima viešąjį valdymą ir visus su juo susijusius politikos bei vadybos aspektus, kaip ir visą jį veikiančią bei jo veikiamą socialinę ir ekonominę aplinką⁵.

Aprašo pirmojoje dalyje pateikti pagrindiniai studijų programų reikalavimai. Praktiškai visi kiekybiniai reikalavimai (studijų programų, dalykų (modulių), praktikos, baigiamųjų darbų kontaktinio darbo apimčiai) perimti iš Bendrųjų reikalavimų tariant, kad jie optimalūs. Kitaip tariant, daugeliu atvejų nustatyti minimalūs kiekybiniai reikalavimai aukštosios mokykloms, kurios gali laisvai pagal studijų programos apimtį nustatyti ir aukštesnius reikalavimus. Pavyzdžiui, praktika bakalauro studijų programose, socialinių partnerių nuomone, galėtų būti ir ilgesnė nei 15 kreditų. Kaip ir Reglamente, taip ir Apraše išliko nuostata, kad viešojo administravimo studijų krypties studijų programas gali vykdyti tik universitetinės aukštosios mokyklos. Šiuo metu Lietuvoje septynios universitetinės aukštosios mokyklos vykdo 15 viešojo administravimo studijų krypties studijų programų (6 – bakalauro, 9 – magistro).

Aprašo rengėjai į Aprašą perkėlė ir Bendruosiuose reikalavimuose nustatytus bakalauro studijų programų pobūdžio (įvairovės) variantus pritaikydami juos viešojo administravimo studijų krypties. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad, skirtingai negu Bendruosiuose reikalavimuose, Apraše nustatyta, jog, baigus bakalauro viešojo administravimo studijų krypties studijų programas, kvalifikacinis laipsnis gali būti suteikiamas tik pagal kryptį. Kol kas Bendrieji reikalavimai, baigus pirmosios pakopos studijas, kvalifikacinį laipsnį leidžia suteikti tiek pagal kryptį, tiek pagal tos krypties vieną iš šakų, priklausomai nuo to, į kurią šaką programa yra orientuota. Studijų kryptis sudarančių šakų sąrašas⁶ šiuo metu yra išskirtos keturios viešojo administravimo studijų krypties (N700) šakos: Viešojo sektoriaus organizacijų vadyba (N710), Viešoji vadyba (N720), Vietos valdžia ir savivalda (N730) bei Viešųjų paslaugų administravimas (N740). Rengiant Aprašą, buvo laikomasi pozicijos, kad bakalauro studijų programose kvalifikacinio laipsnio „siaurinti“ nereikėtų, studentas pirmiausia turėtų įgyti plačias bendrąsias viešojo administravimo žinias ir gebėjimus

⁴ Žr. <http://www.skvc.lt/files/SKAR/Rezultatai/metodika.pdf>.

⁵ Quality Standards in Public Administration Education and Training: Issues, Models, and Contemporary Evaluation Policies. Paper of the IASIA/UNDESA Task Force on Standards of Excellence in Public Administration Education and Training. September 2005, p. 46.

⁶ Studijų kryptis sudarančių šakų sąrašas, patvirtintas LR švietimo ir mokslo ministro 2010 m. vasario 19 d. įsakymu Nr. V-222 (Žin., 2010, Nr. 22-1054).

(nors ir dabar iki 60 kreditų gali sudaryti dalykai (moduliai), skirti gilesnei tos pačios krypties specializacijai), o orientuotis į konkrečią specializaciją galima magistro studijose. Tokiu būdu nenorima susiaurinti ir pirmosios pakopos studijų programų absolventų įsidarbinimo galimybių. Šiuo metu nė viena aukštoji mokykla, vykdanči viešojo administravimo studijų krypties bakalauro studijų programas, nesuteikia kvalifikacinio laipsnio pagal šaką.

Kalbant apie viešojo administravimo magistratūros studijas, Apraše aukštoji mokykla gali nustatyti mažesnę papildomųjų studijų apimtį platesniam stojančiųjų ratui. Jeigu Bendrieji magistrantūros reikalavimai papildomųjų studijų apimtį apibrėžia (nustato papildomųjų studijų maksimalią ribą) atsižvelgdami į tai, ar stojančiojo baigtos pirmosios pakopos studijos priklauso verslo ir vadybos studijų krypties grupei ar nepriklauso, tai Apraše papildomųjų studijų apimtis yra susieta ne su verslo ir vadybos studijų krypties grupe, o su visa socialinių mokslų sritimi. Vadinasi, į papildomasias studijas iki 60 kreditų gali pretenduoti ne tik baigę verslo (N100), vadybos (N200), finansų (N300), apskaitos (N400), rinkodaros (N500), žmoniškųjų išteklių vadybos (N600), turizmo ir poilsio (N800), verslo ir vadybos (N900) krypties studijas, bet ir kitų 23 krypties studijas baigę studentai. Šiuo atveju aukštosios mokyklos galės pasirinkti, ar joms svarbiau pritraukti daugiau stojančiųjų siūlant jiems trumpesnės papildomasias studijas, ar didesnes lėšas, kurias jie gauna už ilgesnes mokamas papildomasias studijas.

Apraše numatyta dviejų krypties studijų galimybė – šalia pagrindinės viešojo administravimo studijų krypties studijų studentas gali rinktis ir kitos studijų krypties (ar šakos) gretutines studijas. Baigus tokias studijas suteikiamas dvigubas kvalifikacinis laipsnis. Apraše neapribota ir viešojo administravimo kaip gretutinių studijų galimybė, tačiau nustatyta, kad, baigus gretutines 60 kreditų apimties viešojo administravimo studijų krypties studijas, turi būti pasiekti rezultatai, rodantys, kokios įgytos bazinės kompetencijos, reikalingos šios krypties profesinei sričiai.

Antroje Aprašo dalyje aprašyta viešojo administravimo studijų krypties samprata ir aprėptis. Atsižvelgiant į viešojo administravimo studijų krypties objekto kompleksumą ir tarpdiscipliniškumą, apibūdinamos galimos įvairios šios krypties antrosios pakopos studijų programos (specializuotos, tarpdisciplininės, tiriamojo pobūdžio, orientuotos į lyderystę, pokyčių vadybą, inovacijų diegimą ir pan.). Šioje dalyje taip pat apibūdinti viešojo administravimo studijų krypties studijose rengiamų specialistų profesinės veiklos sektorių bei profesiniai vaidmenys.

Trečioji Aprašo dalis skirta pirmosios ir antrosios pakopos viešojo administravimo studijų krypties studijų rezultatams apibrėžti. Formuliuodama studijų rezultatus, Aprašo rengėjų grupė nesivadovavo rekomenduojama Studijų pakopų apraše⁷ pateikiama studijų rezultatų klasifikacija (tai: žinios, jų supratimas ir taikymas, gebėjimai atlikti tyrimus, specialieji gebėjimai, socialiniai gebėjimai, asmeniniai gebėjimai).

⁷ Studijų pakopų aprašas, patvirtintas LR švietimo ir mokslo ministro 2011 m. lapkričio 21 d. įsakymu Nr. V-2212 (Žin., 2011, Nr. 143-6721).

Studijų krypties arba krypčių grupės aprašo rengimo rekomendacijose⁸ numatyta, kad aprašant studijų rezultatus galima naudotis ir tarptautinių organizacijų, vienijančių tam tikros studijų krypties specialistus, studijų rezultatų grupavimo praktika. Todėl buvo priimtas sprendimas vadovautis JAV Nacionalinės viešojo administravimo mokyklų asociacijos (*angl. National Association of Schools of Public Affairs and Administration – NASPAA*) išskirtomis penkiomis pagrindinėmis viešojo administravimo studijų krypties kompetencijomis⁹ ir *EAPAA* viešojo administravimo kompetencijų ir studijų rezultatų pavyzdiniu sąrašu¹⁰, kuris tarsi detalizuoja minėtas kompetencijas. Formuluojuojant studijų rezultatus, taip pat atsižvelgta ir į tas bendrąsias kompetencijas, kurias reikalaujama turėti Lietuvos valstybės tarnautojams ar siekiantiems bei pretenduojantiems eiti valstybės tarnautojo pareigas¹¹.

Apraše pateiktame studijų rezultatų sąrašė bendrieji studijų rezultatai pateikiami kartu su specialiaisiais studijų rezultatais. Pasirinktas kelias gana logiškas, nes profesinėje srityje bendrieji ir specialieji gebėjimai dažnai susipina. Siekiant nesuvaržyti naujų viešojo administravimo studijų krypties studijų programų atsiradimo galimybių, Apraše išskirti studijų rezultatai yra pakankamai abstraktūs, nėra tiesiogiai susiję su studijų turiniu. Esant tokioms studijų krypties studijų rezultatų formuluotėms, galima formuoti ir keisti studijų programų studijų rezultatus atsižvelgiant į dalykinės krypties naujoves. Akcentuotina, kad Apraše pateiktas viešojo administravimo studijų krypties studijų rezultatų sąrašas dėl plataus ir besikeičiančio šios krypties studijų lauko nėra baigtinis, išskirti tik patys būtiniausi ir svarbiausi studijų rezultatai.

Ketvirtojoje Aprašo dalyje „Dėstyimas, studijavimas, vertinimas“ pateikiamos viešojo administravimo studijų krypties studijų programų rengėjams ir dėstytojams skirtos didaktinės gairės siekiant užtikrinti, kad studijų rezultatų, studijų metodų ir studijų (studijavimo) pasiekimų vertinimo metodai būtų suderinti.

Penktoji Aprašo dalis skirta studijų vykdymo reikalavimams: dėstytojų kvalifikacijai, baigiamųjų darbų komisijos sudėčiai, praktikai, akademinėi studentų paramai.

Reikalavimai dėstytojų kvalifikacijai perkelti iš Bendrųjų reikalavimų į studijų programas, tačiau pažymėta, kad viešojo administravimo studijų krypties studijų programas dėstantys mokslininkai turi būti aktyvūs, turėti publikacijų ir (arba) vykdyti mokslinius tyrimus, turėti praktinės patirties, susijusios su dėstomuoju dalyku.

⁸ Studijų krypties arba krypčių grupės aprašo rengimo rekomendacijos, patvirtintos LR švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gruodžio 15 d. įsakymu Nr. V-2463.

⁹ NASPAA Standards, <http://www.naspaa.org/accreditation/NS/naspaastandards.asp>.

¹⁰ Theo van der Krogt & Christoph Reichard. Competences and Learning Outcomes: Tuning-PA, http://www.eapaa.org/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=92&Itemid=5.

¹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 17 d. nutarimu Nr. 909 „Dėl Valstybės tarnautojų kvalifikacinių klasių suteikimo ir valstybės tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimo taisyklių bei Valstybės tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimo kriterijų“ patvirtintos Valstybės tarnautojų kvalifikacinių klasių suteikimo ir valstybės tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimo taisyklės (Žin., 2012, Nr. 106-5374).

Bakaluro ir magistro baigiamųjų darbų komisijos sudėtis skiriasi tuo, jog bakalauro baigiamųjų darbų komisijos sudėtį sudaro kompetentingi dėstytojai¹², į magistro darbų baigiamųjų darbų komisijos sudėtį – kompetentingi mokslininkai¹³. Atkreiptinas dėmesys, kad abiem atvejais bent vienas komisijos narys (rekomenduotina – pirmininkas) turėtų būti iš kitos, nei vyko studijos, mokslo ir studijų institucijos.

Nemažai dėmesio Apraše skiriamas praktikai. Akcentuotina, kad aukštoji mokykla turėtų suformuluoti ir su studentą priimančia institucija suderinti praktikos tikslus ir uždavinius. Jeigu praktika atliekama privačiojo sektoriaus įmonėse, turi būti parengta speciali užduotis, atitinkanti viešojo administravimo studijų krypties studijų reikalavimus. Šis punktas aktualus privačiame sektoriuje jau dirbantiems studentams, kurie praktiką galėtų atlikti savo darbo vietoje.

Paskutiniojoje, šeštojoje, Aprašo dalyje aprašomi studijų rezultatai pagal tris jų pasiekimo lygmenis: slenkstinis, tipinis ir puikus. Tenka pripažinti, kad tai labiausiai diskutuotina Aprašo (ne tik šio, bet ir kitų) struktūrinė dalis, kol kas dar nėra aiškios idėjos, kaip ją panaudoti. Su Viešojo administravimo studijų krypties aprašo projektu galima susipažinti tinklalapyje: http://www.skvc.lt/files/SKAR2_aprasu_projektai_2/Viesojo_administravimo_apraso_projektas.pdf.

Beliuka tikėtis, kad šis viešojo administravimo akademinės bendruomenės atstovų darbo rezultatas, nepaisant to, ar jis bus taikomas rekomendacijų, ar teisės akto pavidalu, suteiks galimybes aukštosioms mokykloms atnaujinti, plėsti ir kurti naujas viešojo administravimo krypties studijų programas nepamirštant atsakomybės už suteiktas kvalifikacijas aspekto.

Aušra Leskauskaitė – Studijų kokybės vertinimo centro vyriausioji specialistė.

El. paštas: ausra.leskauskaite@skvc.lt

Aušra Leskauskaitė, Chief Officer of The Center for Quality Assessment in Higher Education.

E – mail: ausra.leskauskaite@skvc.lt

¹² Pagal Mokslo ir studijų įstatymą (2009-04-30 Nr. XI-242, Žin., 2009, Nr. 54-2140), „dėstytojas – asmuo, ugdantis ir mokantis studentus ir klausytojus aukštojoje mokykloje“.

¹³ Pagal Mokslo ir studijų įstatymą (2009-04-30 Nr. XI-242, Žin., 2009, Nr. 54-2140), „mokslininkas – tyrėjas, turintis mokslo laipsnį“.